

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏ
S. S. ԳԵՈՐԳ Զ. ԵՐԶԱՆԿԱՀԻՇԱՏԱԿ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՀԱՄԱՌՈՏ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Նորին Ս. Օծուրյուն S. S. Գեորգ Զ. Կաթողիկոսը Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու պատմության ամենակարկառուն և բացառիկ ազգային-եկեղեցական դեմքերից մեկն է, որի կյանքն ու գործունեությունը սերտորեն կապված են մեր ժողովրդի պատմության վերջին հիսնամյակում տեղի ունեցած պատմական խոշոր իրադարձությունների հետ:

Ավելի քան վաթսուն երկար տարիների վրա տարածվող նրա գործունեությունը առանձնապես ուսանելի է և նշանակալից նրանով, որ նա Ս. էջմիածնի Գեորգյան Հոգևոր Ճեմարանի գրասեղաններից մինչև Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու նվիրապետական բարձրագույն գաղափարաբան է շնորհիվ իր անընկճելի հավատին, իր անձնական և բարոյական այն հազվագյուտ ձիրքերին և շնորհներին, որոնց խոր արմատը գտնվում է նրան ծնունդ տվող հայ ժողովրդի հոգեկան երակներում:

Նորին Ս. Օծուրյունը, սարկավագության օրերից մինչև Ամենայն Հայոց Հայրապետական Աթոռ բարձրանալը, իր ողջ գիտակցական կյանքը, առանց մնացորդի, նվիրաբերել է հայ ժողովրդին, Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցուն:

Հանգուցյալ Հայրապետը ծնվել է 1868 թվականի դեկտեմբերի 2-ին, Ռոստով-Ռոնի Նոր-Նախիջևան ֆաղափում, փականագործ արհեստավորի համեստ, բայց ազգային-եկեղեցական ավանդություններով հարուստ և բարեպաշտ ընտանիքում:

Մանուկ Գեորգի նախադպրոցական դաստիարակության գործում վնասական դեր է կատարել Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու ոգով և ազգային դաստիարակությամբ սնված ու մեծացած նրա շնորհալի և բարեպաշտ մայրը՝ Կատարինեն, որ մանուկ Գեորգին իր մայրական անխառնախ կարի հետ, տվել է նաև եկեղեցասիրության և ազգասիրության շունչն ու ոգին:

Մորից բացի, մանուկ Գեորգը մեծ ուշադրությամբ ունկնդրել է իր Աբրահամ պապի ազգային-եկեղեցական կյանքից. առնված գրույցներն ու ժողովրդական «բառ ու բան»ով համեմված ժողովրդական հեփիաթներն ու առակները:

Մանուկ Գեորգը իր առաջին նախակրթական դաստիարակությունը ստանում է Նոր-Նախիջևանի ծխական դպրոցում, 6 տարեկան հասակում: Դպրոցը իր հերթին ամրապնդում և խորացնում է մանուկ Գեորգի ընտանեկան դաստիարակության բարի սերմերը:

9 տարեկան հասակում, պատանի Գեորգը ընդունվում է Նոր-Նախիջևանի հոգևոր սեմինարիայի առաջին դասարանը: Նա վաղ տարիքից իր մեջ զգում է Ազգին և Եկեղեցուն ծառայելու աննահանջ կոչում:

Այդ տարիներին Նոր-Նախիջևանի հայ գաղութը Ս. էջմիածնի Գեորգյան Ճեմարանում մշտապես պահում էր 5 բոշակառու ուսանող. և ահա 1879 թվականին պատանի Գեորգը ընդունվում է Ճեմարան: Ուսումնա-

տենչ պատանու առաջ բացվում են գիտության, զարգացման դռները: Ճեմարանում նա կոփվում ու դաստիարակվում է Բրիտանական շնչով և հայեցի դաստիարակությամբ:

1889 թվականին նա ավարտում է Ճեմարանի լրիվ դասընթացը: Նա արդեն բազմակողմանիորեն պատրաստված մի խոստումնալից երիտասարդ էր, որի վրա մեծ հույսեր էին կապում վանական իշխանությունն ու Ճեմարանի տեսչությունը: Ճեմարանում կուսակրոնությունն ընդունող առաջին սաներից մեկն է լինում նա, Գարեգին Հովսեփյանցի և Ճեմարանի տեսուչ Արշակ Նահապետյանի հետ, 1889 թվականին:

Վանական իշխանության կարգադրությամբ և լուսահոգի Ս. Մակար կաթողիկոսի արտոնությամբ երիտասարդ և խոստումնալից, բարեշնորհ Գեորգ սարկավազը, Կարապետ սարկավազ Տեր-Մկրտչյանի հետ մեկնում է Լայբցիգ՝ հետևելու աստվածաբանական և փիլիսոփայական դասընթացների: Այս մեկ տարի նախապատրաստվելուց հետո նա ընդունվում է նաև Լայբցիգի կոնսերվատորիան: Նա Ճեմարանում իսկ ցուցաբերել էր երաժշտական բացառիկ ընդունակություն:

Վալյուն հաջողություններով համալսարանական դասընթացը ավարտելուց հետո, 1894 թվականին Գեորգ սարկավազը, զինված գիտությամբ և մեծ եռանդով, վերադառնում է Մայր Աթոռ՝ իր երիտասարդական ուժերը նվիրելու հայ դպրոցի զարգացման և Մայր Աթոռում նոր սերնդի հոգևոր դաստիարակության գործին: Այնուհետև նրա առջև բացվում է ուսուցչական դժվարին, բայց պատվավոր և շնորհրդակալ ասպարեզը:

1895—1913 թվականներին, նա իր ծերեղավայրում անխնայ ու անդուլ, մեծ արդյունավետությամբ աշխատում է կրթական-դաստիարակչական ասպարիզում: Սիրվում է բոլորից, մանավանդ իր աշակերտներից, որոնք փաղափշանում նրան անվանում էին «հայր սարկավազ»:

1913 թվականին, լուսահոգի Ս. Գեորգ Ե. կաթողիկոսը նրան վարդապետ է ձեռնադրում և նշանակում Նոր-Նախիջևանի առաջ-

նորդական փոխանորդ: Երիտասարդ և գիտնական Գեորգ վարդապետը իր նոր պաշտոնում մեծապես օգտակար է հանդիսանում իր թեմին: Նա իրեն հատուկ բժախնդրությամբ և կորովով ծառայում է Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցուն և իր հոտին: Նա իր թեմի իսկական հովիվն է հանդիսանում, խոսում է, խրատում, մխիթարում, ընդլայնում է դպրոցական ցանցը, զարկ է տալիս ազգային-եկեղեցական կյանքին, հաջալերում և գլխավորում է գաղութի ողջ ազգային-մշակութային հասարակական կյանքը, զարկ է տալիս մայրենի լեզվի դասավանդմանը և ազգային ոգու զորացմանը: Նրա օրով Նոր-Նախիջևանի հայ գաղութը ապրում է ազգի սիրով և եկեղեցու գաղափարով:

1914 թվականին, Համաշխարհային առաջին պատերազմը նոր և անլուր աղետներ է բերում և՛ հայ ժողովրդին և՛ Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցուն: Ֆիզիկական բնաջնջման վտանգը Դամոկլյան սրի նման կախված է ողջ հայության վրա: Թյուրքահայաստանից մահից մազապուրծ հայ գաղթականությունը հոսում է Ս. էջմիածին: 1915 թվականին կազմակերպվում է Ս. էջմիածնում եղբայրական օգնության կոմիտեն: 1916 թվականին Գեորգ վարդապետը իր տնավեր ժողովրդի մեջն է, խոսում է, խրատում, խրախուսում, և աշխատում է բուժել հայ ժողովրդի մեծ վիշտն ու ցավը: Նա Սինոդի անդամ է նշանակվում և Երևանի եղբայրական օգնության կոմիտեի նախագահ:

Դադրականների տեղավորման և պարենավորման գործում Գեորգ վարդապետը երևան է բերում կազմակերպչական մեծ բնությունակություններ: Նա անդուլ աշխատում է, գիշեր ու ցերեկ:

Գեորգ Ե. կաթողիկոսը, զնաճատելով նրա հայրենանվեր գործունեությունը, 1917 թվականին նրան եպիսկոպոս է ձեռնադրում, իսկ միաբանությունը նրան ընտրում է վանական կառավարության նախագահ և Մայր Տաճարի լուսարարապետ: Գեորգ եպիսկոպոսը, սակայն, դափնիների վրա հանգստացողը չէր: Նա իր ողջ եռանդն ու գործունեությունը ի սպաս է դնում իր ժողովրդի ցավերի բուժ-

ման, և սրբությամբ ծառայում է իր եկեղեցուն և ժողովրդին: 1922 թվականին ընտրվում է Թիֆլիսի բեմի քեմակալ առաջնորդ, ուր տարածում է ֆարգչական բեղուն գործունեություն: 1927 թվականին համագային-եկեղեցական ժողովում ընտրվում է Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի անդամ:

Այդ օրերին Թիֆլիսում և Հյուսիսային Կովկասում սկսվել էր «Ազատ եկեղեցական»ների շարժումը: Կաթողիկոսի կարգադրությամբ Գեորգ Եպիսկոպոսը գործուղվում է Թիֆլիս, և իր իմացական շրջահայեցողությամբ, իր դիրքով և հեղինակությամբ նա մաքրում է Թիֆլիսի հայ եկեղեցին «Ազատ եկեղեցական» շարժումից, և բոլոր եկեղեցիները նորից կապում Մայր Աթոռին, և վերացնում է հայ հավատացյալ համայնեցեւում տեղ գտած օտարոտի և հիվանդագին երևույթները:

1932—1938 թվականներին նա անդամ է Գերագույն Հոգևոր Խորհրդին:

1938 թվականին, Խորեն կաթողիկոսը, իր մանկան անկողնում, Գեորգ Եպիսկոպոսին նշանակում է Ամենայն Հայոց Հայրապետական Տեղակալ:

Խորեն կաթողիկոսի մահից հետո Տեղակալ Զորեֆյանը, Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի մյուս անդամների հետ, ձեռնհաստեւեն վարում է Ամենայն Հայոց Հայրապետության գործերը, իրեն հատուկ կանոնավորությամբ, հետևողականությամբ և վճռականությամբ:

1941 թվականին ազգային-եկեղեցական ժողովը նրան հաստատում է Տեղակալի պաշտոնում: Նրա համար սկսվում է ավելի պատասխանատու և դժվարին գործունեության մի շրջան: Բայց նա դժվարություններից ձեռնբափ եղողը չէր: Տեղակալ Սրբազանը իմաստությամբ ղեկավարում է տեղական և արտասահմանյան հայ թեմերը, և ողջ հայությանը հավաքում Մայր Աթոռի և Հայրենիքի շուրջը: Նրա Տեղակալության օրով, Մայր Աթոռի անմիջական ղեկավարությունը հայ ազգային-եկեղեցական կյանքում ավելի զգալի և շոշափելի է դառնում թե՛ Մայր Հայրենիքում և թե՛ Սփյուռքում: Ս. Էջմիածնից ուղարկված հատուկ նվիրակներ, Տե-

ղակալի հրահանգներով և ցուցումներով, աշխատում են սերտացնել Մայր Աթոռի և թեմերի փոխհարաբերությունները:

Սրբազանի տեղակալության օրով, Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցին իր պարտքը սրբությամբ և պատվով է կատարում Հայրենական մեծ պատերազմի դժնդակ տարիներին: Տեղակալ Սրբազանը իր կոչերով, կոնդակներով, ինչպես Մայր Հայրենիքում, նույնպես և Սփյուռքում կազմակերպում է Հայրենիքի պաշտպանության կոմիտեներ, և կոչ է անում նախնայաց ոգով և ֆաշիզմի կոմիտեներ Հայրենիքի բշտամիներին դեմ: Ողջ հայությունը սրտագին առձագանձում է իր սիրելի և հայրենասեր մեծ Տեղակալի հայրենասիրական կոչերին:

1944 թվականին սկսվեց հրատարակվել Մայր Աթոռի նոր պաշտոնական ամսագիր «Էջմիածին»:

1945 թվականի ապրիլի 19-ին, Գեներալիսսիմուս Ստալինը ընդունեց Տեղակալ Զորեֆյանին և նրան ընձեռեց լայն հնարավորություններ՝ Ս. Էջմիածնի վերականգնման աշխատանքների համար:

1945 թվականի հունիսի 16-ին Մայր Աթոռում գումարվեց ազգային-եկեղեցական մեծ ժողով, որը նույն ամսի 22-ին միաձայնությամբ նրան ընտրեց Ամենայն Հայոց Ընդհանրական Հայրապետ: Ամսի 24-ին տեղի ունեցավ նորընտիր Կաթողիկոս Նորին Ս. Օծություն Տ. Տ. Գեորգ Զ.ի օծումն ու գահակալությունը:

Գեորգ Զ.ի գահակալությունը Լուսավորչի պատմական Աթոռի վրա նոր և խոստումնալից մի էջ բացեց հայ նորագույն ազգային-եկեղեցական կյանքում:

Նորընտիր Հայրապետը, երիտասարդի խանդավառությամբ, ձեռնամուխ եղավ Ամենայն Հայոց Ընդհանրական Հայրապետության առաջ կանգնած կարևոր և անհետաձգելի խնդիրների լուծմանը:

Նրա հայրապետական առաջին կոնդակը փաստորեն նախագիծ-ծրագիր էր մեծանուն Հայրապետի ապագա գործունեության համար:

Նորընտիր Հայրապետի բարձր ուշադրությունը առաջին հերթին գրավում էին Մայր Տաճարի վերականգնման աշխատանքները,

Մայր Աթոռի և քեմերի փոխնարաբերության հարցերը, Սփյուռքի և Մայր Հայրենիքի կապը:

Եվ նա գործի ձեռնամուխ եղավ մտածված, չափված, իմաստուն վարչագիտությամբ:

Վեհը իր Հայրապետության առաջին տարիներին զբաղվեց նաև Հայկական հարցով: Նա իր ժողովրդի անունից միջազգային արդարադատության առաջ արձարծեց հայկական բռնագրավված հողերի վերադարձման հարցը իր սեփական տիրոջ:

1946 թվականին նա ականատես եղավ իր ժողովրդի մեծ հայրենադարձին, երբ Սփյուռքի իր հոտի մի մասը վերջնականապես գտավ իր ազատագրումը:

Վեհափառն առաջին իսկ օրերից ձեռնամուխ եղավ հոգևորական նոր սերնդի պատրաստման գործին: Նա իր սեփական աչքով տեսավ իր ֆրոնաշան աշխատանքի բարի պտուղները: Այսօր Վեհափառի շնչով հասակ առած հոգևորականների մի սերունդ կա Մայր Աթոռում:

Վեհափառի Հայրապետության տարիների ամենագեղեցիկ արդյունքներից մեկը Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու միության և հայ ժողովրդի միասնականության

գեղեցիկ գաղափարների իրագործումը հանդիսացավ: Նա ինքը անձամբ հանդիսացավ հայ ազգային-եկեղեցական միասնության ոսկեղեն կապը Մայր Հայրենիքի և Սփյուռքի, Մայր Աթոռի և քեմերի միջև:

Վեհափառը վաղուց արդեն մշակել և կազմել է հայ ազգային-եկեղեցական Սահմանադրությունը, որը ազգային-եկեղեցական ժողովի հավանությունից և Վեհափառի հաստատումից հետո պիտի գործադրության դրվեր:

Երկրորդ կարևոր և հույակապ աշխատությունը, որը նույնպես ավարտվել է, հայ եկեղեցական բարեկարգության ծրագիրն է, որը Վեհափառը կազմել է ձեռնհասորեն:

1954 թվականի սեպտեմբերի 26-ը Վեհափառի ցանկությամբ կոչված էր լինելու նրա գահակալության անմոռանալի և պատմական օրերից մեկը: Այդ օրը Ս. Էջմիածնում Վեհափառը Սրբալույս Մեռոն էր օրհնելու...

Անակնկալ մահը կիսատ բողեց նրա ցանկության կատարումը:

Ոչ ևս է մեծագործ և հայրենասեր Մեծ Հայրապետը: Հայ երախտագետ ժողովուրդը սրբությամբ կպահի իր հոգում իր մեծ զավակի և մեծանուն Հայրապետի անունն ու հիշատակը:

